

1.03.2011 – 08.05.2011

Tematem wystawy jest twórczość pionierek polskiej sztuki kobiet: Ewy Partum, Natalii Lach-Lachowicz i zmarłej w 1999 roku Marii Pinińskiej-Bereś. Okres ich działalności artystycznej przypada na drugą połowę XX i początek XXI wieku. Wszystkie od lat 70. łączyły podobne poszukiwania, w których dostrzec można wyraźne intuicje feministyczne lub identyfikację z feminizmem. W takiej konfiguracji ich prace zostaną ze sobą zestawione po raz pierwszy.

Bohaterki ekspozycji należą do głównego nurtu współczesnej sztuki polskiej, mają dobrze rozpoznane biografie, ich twórczość pozbawiona jest przymusu rekonstrukcji, czy uzupełniania, nie wydaje się jednak rozpoznawana poza gronem specjalistów. Wszystkie trzy łączy efemeryczny charakter ich wystąpień, które dziś często zachowały się jedynie w fotograficznej czy filmowej dokumentacji.

Wśród trzech artystek to Ewa Partum najbardziej jednoznacznie identyfikowała się z postawą feministyczną, już w latach 70. w manifestach czytanych w trakcie wernisaży, wypowiadając się na temat równouprawnienia kobiet i ich dyskryminacji. Przy twórczości Natalii LL (do dziś dystansującej się do krytycznych założeń ruchu), można mówić o „zawłaszczeniu” przez zachodni feministyczny dyskurs, bowiem dostrzeżona przez krytykę feministyczną artystka od drugiej połowy lat 70. brała udział w wystawach i manifestacjach sztuki kobiet. Natomiast miękkie, antyrzeźbiarskie, utrzymane w odcieniach różu formy Marii Pinińskiej-Bereś, otwarcie związane z kobiecą seksualnością, uznawane są przez niektórych polskich krytyków za wręcz prekursorskie wobec sztuki feministycznej na Zachodzie.

Wystawa, nawiązująca tytułem do pierwszej manifestacji sztuki kobiet w Polsce – prezentacji Trzy kobiety w poznańskim Arsenale w 1978 roku, jest częścią procesu uhistoryczniania zjawiska, który trwa od połowy lat 90. Można ją także uznać za przestrzeń negocjacji kuratorki i badaczki feministycznej sztuki w Polsce, Ewy Toniak oraz autorki koncepcji przestrzennej ekspozycji, wybitnej polskiej scenografki Małgorzaty Szczęśniak, z praktykami dyskursywnymi trzech artystek.

Wystawa będzie zderzała ze sobą prace artystek z najpóźniejszego okresu ich twórczości, powstałe w latach 90. i po roku 2000, świadomie nawiązujące do feministycznych kontekstów albo wobec nich neutralne, otwarcie ironiczne – z dziełami z lat 70., uznawanymi przez współczesną krytykę feministyczną za prekursorskie. Zobaczmy także dokumentacje i materiały archiwalne z lat 70. i 80.

kuratorka wystawy Ewa Toniak
projekt ekspozycji Małgorzata Szczęśniak (Nowy Teatr Krzysztofa Warlikowskiego)
współprojektant ekspozycji Łukasz Kwietniewski
współpraca ze strony Zachęty Anna Tomczak, Julia Leopold

Zachęta Narodowa
Galeria Sztuki
pl. Małachowskiego 3
00-916 Warszawa

tekst dostępny
na licencji
Creative Commons
Uznanie autorstwa
-Na tych samych
warunkach 3.0 Polska.
Treść licencji na stronie:
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/legalcode>
Opracowanie:
Magdalena Komornicka
Projekt graficzny:
Anna Piwowar

Ewa Partum

TRZY KOBIETY - trzy artystki należące do głównego nurtu współczesnej sztuki polskiej, mające dobrze rozpoznawalne biografie, szczególnie uzupełnione katalogi własnej twórczości i monumentalne wystawy monograficzne...

... co jeszcze łączy Marię Pinińską-Bereś, Natalię Lach-Lachowicz i Ewę Partum?

1 →

FORMA

Przyjrzyjcie się dokładnie pracom *Samoidentyfikacja* (1980), *Zmiana* (1974-1979), i *Kobiety, małżeństwo jest przeciwko wam!* (1980) Ewy Partum zaprezentowanym na wystawie i odpowiedzcie na pytania.

Forma dzieła sztuki - wygląd dzieła sztuki, na który składają się rodzaj i właściwości tworzywa oraz sposób jego ukształtowania.

Jaką techniką zostały wykonane prace?

Pośród serii fotomontaży składających się na pracę *Samoidentyfikacja* odnajdziecie jedną „prawdziwą” fotografię.

Jak myślisz, ile czasu trzeba poświęcić, aby dokładnie obejrzeć te prace?

Czy pracę *Zmiany* trzeba obejrzeć w całości?

Czy konieczne jest oglądanie pracy widać od początku?

notatki

2

IDEA

Przyjrzyjcie się uważnie pracom: *Kobiety, małżeństwo jest przeciwko wam!* (1980), *Marriage disaster* (1987) i *Mój problem jest problemem kobiety* (1978). Zastanówcie się teraz jaka jest ich wymowa.

Idea, treść dzieła sztuki – rozumiana najczęściej jako ogólny sens dzieła, jego wymowa ideologiczna lub zespół procesów i zdarzeń przedstawionych w dziele.

Czy w tej pracy są wykorzystane przedstawienia, gesty, przedmioty, znaki coś symbolizują?
Jaką funkcję pełnią tytuły prac?
Jak artystka manifestuje swoje poglądy?
Do kogo skierowane są te prace?
Czy dzieło sztuki może oddziaływać na społeczeństwo i zmieniać poglądy i zachowania?
Czy prace Ewy Partum można interpretować jako feministyczne?
Odpowiedź uzasadnijcie.

Feminizm (nie ma jednej definicji tego terminu):

- feminizm oznacza opór przeciwko hierarchii płciowej, w której jedna płć dominuje, a druga jest jej podległa.
- feminizm przedstawia opinię, że rola kobiety jest skonstruowana społecznie, a więc narzucona przez społeczeństwo – a nie nadana przez Boga czy naturę.
- feminizm oznacza zrozumienie, co wyróżnia kobiety jako grupę społeczną oraz implikuje identyfikację do pewnego stopnia z grupą zwaną „kobietami”

notatki

grupa 1

3

INTERPRETACJA

Przyjrzyjcie się lepiej pracy *Samoidentyfikacja* z 1980 i odpowiedzcie na pytania.

Interpretacja - próba analizy dzieła sztuki, badania, tłumaczenia i wyjaśniania jego sensu i znaczenia

Praca składa się dwóch elementów: serii fotomontaży przedstawiających nagą artystkę w różnych punktach Warszawy, w codziennym otoczeniu oraz z manifestu, który Ewa Partum wygłosiła w trakcie wernisażu.

„Kobieta żyje w obcej sobie strukturze społecznej. Jej model, nieaktualny wobec jej roli obecnie, został stworzony przez mężczyzn na ich użytek. Kobieta może funkcjonować w obcej strukturze społecznej, jeżeli opanuje szkołę kamuflażu i pominie własną osobowość”

fragment manifestu

Praca miała stanowić formę protestu wobec dyskryminacji społecznej kobiet, wobec braku równości praw obywatelskich kobiet i mężczyzn – zgadzacie się z opinią artystki? Dlaczego?

Jaką funkcję pełni w tej pracy nagość?

Jakie miejsca i sytuacje wybrała artystka, dlaczego akurat te?

Czy tytuł oraz manifest pomagają w zrozumieniu pracy?

notatki

4 →

INSPIRACJE

Odnajdźcie na wystawie pracę Ewy Partum *Legalność przestrzeni* z 1971 roku. Na placu Wolności w Łodzi artystka ustawiła drogowe znaki zakazu oraz tablice z hasłami zakazu własnego pomysłu. Zastanówcie się jaka jest wymowa tej pracy.

Inspiracja – wpływ wywierany na kogoś; poddawanie, podsuwanie myśli czy pomysłu, sugestia.

Ewa Partum była jedną z nielicznych w PRLu artystów ingerujących w przestrzeń miejską.

Zastanówcie się czy znacie/widzieliście prace młodych artystów znajdujące się w przestrzeni miejskiej?

Jak myślicie dlaczego artyści chętnie umieszczają swoje prace poza murami galerii?

notatki

5 →

DO DOMU

Odnajdźcie pracę *Poems by Ewa* z 1972 roku. Jak mógłby wyglądać kolejny wiersz w tym tomiku?

IDEA

Wiecie już z czego są zrobione i jak wyglądają rzeźby-objekty wykonywane przez Marię Pinińską-Bereś. Zastanówcie się teraz jaka jest ich wymowa.

Idea, treść dzieła sztuki – rozumiana najczęściej jako ogólny sens dzieła, jego wymowa ideologiczna lub zespół procesów i zdarzeń przedstawionych w dziele.

Czy forma dzieła sztuki wynika z treści?

Czy w tej pracy są wykorzystane przedstawienia, materiały, przedmioty, coś symbolizują?

Jaką funkcję pełnią hasła wpisane w prace?

Maria Pinińska-Bereś wykorzystuje w swoich pracach materiały tradycyjnie łączone z twórczością kobiet kultywowaną w przestrzeni prywatnej. Wynosi drobną krzątanicę do rangi dzieła sztuki, zwraca się uwagę na to, że tzw. robótki ręczne dawały kobietom szanse twórczego wyrażania się oraz na aspekt ekonomicznego i społecznego wykluczenia kobiet. Artystkę bardzo interesował także wątek kobiecego ciała.

Czy prace Marii Pinińskiej-Bereś można interpretować jako feministyczne?

Odpowiedź uzasadnijcie.

Feminizm (nie ma jednej definicji tego terminu):

- feminizm oznacza opór przeciwko hierarchii płciowej, w której jedna płć dominuje, a druga jest jej podległa.
- feminizm przedstawia opinię, że rola kobiety jest skonstruowana społecznie, a więc narzucona przez społeczeństwo – a nie nadana przez Boga czy naturę.
- feminizm oznacza zrozumienie, co wyróżnia kobiety jako grupę społeczną oraz implikuje identyfikację do pewnego stopnia z grupą zwaną „kobietami”

notatki

grupa 2

3

INTERPRETACJA

Przyjrzyjcie się lepiej pracy *Mój uroczy pokoik* z 1975 i odpowiedzcie na pytania.

Interpretacja - próba analizy dzieła sztuki, badania, tłumaczenia i wyjaśniania jego sensu i znaczenia.

Co przedstawia ta praca?

Jak można ją interpretować?

Czym jest przestrzeń własna/prywatna według artystki?

Mój uroczy pokoik interpretowany jest jako metafora zamkniętego w domu kobiecego pragnienia, o jakie pragnienia może chodzić?

Pokoik jest odgradzony od widza linką – dlaczego?

„Beresiowie dzielili pokój i wysoką na dwa piętra pracownię pełną drewnianych dzieł [Jerzego Beresia – męża artystki]”, „Życie toczyło się pomiędzy kuchnią a pracownią. Pinińska, Bereś, drewno, tkanina, dziecko, lekcje, dyskusje o sztuce. Jestem przekonany, że gdyby nie to, że ciągle siedzieliśmy sobie na głowie, nasza twórczość wyglądałaby inaczej” – mówił mąż artystki.

Jak myślicie? W jakim stopniu praca mówi nam coś o artyście?

notatki

grupa 2

4

INSPIRACJE

Najstynniejszym performancem Marii Pinińskiej-Bereś było *Pranie*. Artystka wygrodziła sznurkiem przestrzeń, pośrodku której stała balia. W balii wyprała „feminizm” - reprezentowany przez kawałki tkaniny z wypisanymi na nich kolejnymi literami tego słowa.

Zainspirowaną działaniami Pinińskiej-Bereś można nazwać akcją młodej artystki Julity Wójcik pt. *Obieranie ziemniaków* z 2001. Podczas jej trwania ubrana w fartuszek artystka obierała ziemniaki rozmawiając z widzami i udzielając wywiadów.

Inspiracja – wpływ wywierany na kogoś; poddawanie, podsuwanie myśli czy pomysłu, sugestia.

Co łączy te dwie prace?

Na co chciałby zwrócić uwagę obie artystki swoimi akcjami?

notatki

5

DO DOMU

W 1976 roku Maria Pinińska-Bereś zaprezentowała pracę *Namiot* (której nie pokazujemy na wystawie). Instalacja składała się białego namiotu do którego można było wejść. Napis przed wejściem głosił: „Jeśli tłumisz głos zbyt długo jeżeli Ci źle wejdź do namiotu i krzycz! PS: Przed wejściem zostaw obuwie!”

Zastanów się co Ty byś wykrzyczał/a wchodząc do namiotu?

Natalia Lach-Lachowicz

TRZY KOBIETY - trzy artystki należące do głównego nurtu współczesnej sztuki polskiej, mające dobrze rozpoznawalne biografie, szczegółowo uzupełnione katalogi własnej twórczości i monumentalne wystawy monograficzne...
... co jeszcze łączy Marię Pinińską-Bereś, Natalię Lach-Lachowicz i Ewę Partum?

1

FORMA

Przyjrzyjcie się dokładnie pracom *Lustro* (1964), *Geografia twarzy* (1964), *Egzystencje I i II* (1962), *Sztuka konsumpcyjna* (1972) i *Energia przestrzeni* (1992) Natalii LL zaprezentowanym na wystawie i odpowiedzcie na pytania.

Forma dzieła sztuki - wygląd dzieła sztuki, na który składają się rodzaj i właściwości tworzywa oraz sposób jego ukształtowania.

Z czego prace są zrobione?

Z ilu i jakich elementów składa się praca *Energia przestrzeni*?

Czy tytuł pomaga w zrozumieniu pracy?

Czy sposób zaprezentowania prac jest ważny?

notatki

IDEA I INTERPRETACJA

Przyjrzyjcie się uważnie pracy *Sztuka konsumpcyjna* z 1972 roku. Odnajdźcie na wystawie serię fotografii oraz pracę wideo o tym samym tytule (Szukajcie za pomieszczeniem z różowymi rzeźbami-objektami Marii Pinińskiej-Bereś) Zastanówcie się teraz jaka jest wymowa tej pracy. Następnie przeczytajcie zamieszczoną niżej wypowiedź i odpowiedzcie na pytania.

Idea, treść dzieła sztuki – rozumiana najczęściej jako ogólny sens dzieła, jego wymowa ideologiczna lub zespół procesów i zdarzeń przedstawionych w dziele.

Interpretacja - próba analizy dzieła sztuki, badania, tłumaczenia i wyjaśniania jego sensu i znaczenia.

„W latach 70. i 80. polska krytyka sztuki miała z tą pracą problem. Jeśli o niej pisano, to w sposób wymijający, np. 'znane serie erotyczne barwnych fotogramów dziewczyny delektującej się bananami'. Krytycy w latach 90. zafiksowali się na hasle 'konsumpcja'. Można też zauważyć trudności z opisem tej pracy. 'W tym dziele sztuki mającym wyrazić krytykę potocznego odbioru sztuki autor nie ujawnia się, podobnie jak nie ujawniają się intymne powody istnienia sztuki - pisano - a czynność jedzenia nasuwa też skojarzenia erotyczne'. Albo: 'Występujące w tytule słowo »konsumpcja«, które bezpośrednio odnosiło się do prezentowania czynności jedzenia, uzyskiwało również znaczenie metaforyczne związane z seksem.'"

D. Jarecka, Wybuch cenzora [w:] Wysokie obcasy, dn. 24.02.2010

Artystka zapytana o pierwszy impuls, sytuację, w której powstały prace ze sławnego cyklu, odpowiada: „To były lata 70., w sklepach brakowało właściwie wszystkiego, zwłaszcza owoców egzotycznych, czyli bananów i arbuzów, z którymi moje modelki urządzały zabawy. Parówki, kiełbasy - tego też było brak. W Polsce banany pojawiały się przed 22 lipca, 1 maja, czasami przed świętami Bożego Narodzenia. Chodziło mi o ośmieszenie tej rzeczywistości. [...] Ta dziewczyna, blondynka, którą nazywam moim medium, zaskoczyła mnie. Nic jej nie sugerowałam, to, co robiła, samo zaczęło nabierać cech erotycznych. Zabawa była świetna. Aspekt polityczny tej pracy podkreślali krytycy na Zachodzie. Feministki zauważały, że ta praca jest krytyczna wobec mężczyzn.”

D. Jarecka, Wybuch cenzora [w:] Wysokie obcasy, dn. 24.02.2010

„Na wielkiej wystawie *Frauen Kunst – Neue Tendenzen* [Sztuka kobiet – nowe zjawiska] w Insbrucku w 1975 roku *Sztuka konsumpcyjna* była reprodukowana na plakatach i kartkach zaproszeń na wystawę, jako symbol feminizmu. Dla mnie była to raczej manifestacja sensu życia i żywotności.”

wywiad z Natalią LL (2001-2002), rozm. K. Jurecki

Czy w tej pracy są wykorzystane przedstawienia, gesty, przedmioty, znaki coś symbolizują?

Jaką funkcję pełni tytuł?

Czy zapoznanie się z wypowiedzią artystki zmienia wasze spojrzenie na pracę?

Czy praca jest kontrowersyjna? Co może budzić kontrowersje?

Czy prace Natalii LL można interpretować jako feministyczne?

Odpowiedź uzasadnijcie.

Feminizm (nie ma jednej definicji tego terminu):

- feminizm oznacza opór przeciwko hierarchii płciowej, w której jedna płć dominuje, a druga jest jej podległa.
- feminizm przedstawia opinię, że rola kobiety jest skonstruowana społecznie, a więc narzucona przez społeczeństwo – a nie nadana przez Boga czy naturę.
- feminizm oznacza zrozumienie, co wyróżnia kobiety jako grupę społeczną oraz plikuje identyfikację do pewnego stopnia z grupą zwaną „kobietami”

notatki

3 →

NATALIA! (1)

„Jest coś tajemniczego w wewnętrznym porządku słowa, które składa się z poszczególnych liter. Zwróciłam na to uwagę przyglądając się swojemu imieniu, które składa się z trzech liter A i czterech pojedynczych liter N, T, L, I. Traktując litery jako poszczególne elementy, „Cegły” tworzące słowa, posłużyłam się nimi do budowy nowych słów, zmieniając porządek liter. Tak powstała budowla NATALIA! (silnia 7) jako rezultat mnożenia $1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7$, co dało imponującą liczbę 5040 nowych nieznanych słów”

Natalia LL, 1975

Silnią liczby naturalnej n nazywamy iloczyn wszystkich liczb naturalnych nie większych niż n . Np. $4! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 = 24$, $5! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 = 120$ czy $6! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 \cdot 6 = 720$.

N	A	T	A	L	I	A
N	T	A	A	L	I	A
N	T	L	A	A	I	A
N	T	L	I	A	A	A
T	L	I	A	A	A	N
L	I	A	A	A	N	T
I	A	A	A	N	T	L
A	A	A	N	T	L	I
A	A	N	T	L	I	A
A	N	A	T	A	L	I
A	I	L	A	T	A	N
I	L	A	T	A	N	A
A	T	A	N	A	I	L
A	N	A	I	L	A	T
N	A	I	L	A	T	A
T	A	L	I	A	N	A
A	N	T	L	I	A	A
A	T	L	I	N	A	A
A	T	L	I	A	N	A
T	A	L	I	A	N	A
T	A	I	L	A	N	A
T	I	A	L	A	N	A
T	I	L	A	A	N	A
T	I	L	A	A	A	N

Natalia!, 1971 (fragment)

grupa 3

Zastanawialiście się nad silnią swoich imion?
Potraktujcie litery swoich imion jako poszczególne elementy spróbujcie z nich zbudować nowe słowa. Można je połączyć w jedno zdanie?
Czy taka zabawa czemuś służy?

notatki

3 →

DO DOMU

Nie tylko Natalia LL tworzyła prace traktując litery jako poszczególne elementy, „cegły” tworzące słowa. Zapoznajcie się z twórczością Stanisława Dróżdża – jednego z głównych animatorów poezji konkretnej w Polsce. Może będzie ona dla was inspiracją do stworzenia własnego dzieła?

„...poezja konkretna polega na wyizolowaniu, zautonomizowaniu słowa. Wyizolowaniu go z kontekstu językowego, wyizolowaniu go także z kontekstu rzeczywistości pozajęzykowej, żeby słowo jak gdyby samo w sobie i dla siebie znaczyło. W poezji konkretnej forma jest zdeterminowana treścią, a treść formą. Poezja tradycyjna opisuje obraz. Poezja konkretna pisze obrazem.” – Stanisław Dróżdż